

12. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / М. М. Торчинський. – К., 2010. – 502 с.
13. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Укр. енцикл., 2007. – 853 с.
14. Bach A. Deutsche Namenkunde. / A. Bach. – Heidelberg : Universitätsverlag C. Winter, 1952. – Band 1. – 331 S.
15. Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names [Electronic resource]. – Mode of access : http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/pdf/Glossary_of_terms_revised.pdf
16. List of Key Onomastic Terms [Electronic resource]. – Mode of access : <http://icosweb.net/drupal/sites/default/files/ICOS-Terms-en.pdf>

Васильева Ольга. Денотатно-номинативная классификация идеонимов. В статье рассматриваются ключевые вопросы идеонимики, при этом исключительное внимание уделяется объему объекта этого направления ономастики, которое постепенно с периферии онимичного поля английского языка перемещается в центр. Делается исторический экскурс в происхождение и становление термина «идеоним» и предлагается уточнение его дефиниции. Анализ существующих денотатно-номинативных классификаций идеонимов сделал возможным их создание на основе собственной классификации, которая состоит из четырех классов: артионимов, то есть названий собственных, касающихся предметов искусства; библионимов, или названий текстов и сборников; гемеронимов, то есть названий компьютерных программ и игр. Каждая из рубрик дополнена англоязычными примерами, которые, по данным СМИ, преимущественно возглавляют рейтинги популярности среди однородных денотатов. Отдельно именуется только первый и второй уровни спецификации омонимов. Для дальнейшего разделения целесообразным считается использование дескриптивных обозначений терминов.

Ключевые слова: ономастика, идеонимики, имя собственное, идеоним, артионим, библионим, гемероним, компьютероним.

Vasylieva Olha. Denotative-Nominative Classification of Ideonyms. The essential problems of ideonymics are fully covered in this article. The exceptional attention is devoted to the volume of this sphere in onomastics, which is slowly moving from the periphery of the English onomastic field to its centre. An excursus into the historical domain of the origin of the term «ideonym» has been made and specification of its definition is suggested. Due to the analysis of the existing denotative-nominative classifications of ideonyms it became possible to create on their basis our own classification which comprises 4 groups: artionyms (the names of artworks), biblionyms (the titles of texts and their collections), gemeronyms (mass-media names), computeronyms (the names of computer programmes and games). Each of this group is illustrated with English examples, which are in the list of top-rated homogenous referents according to their popularity in mass media. Special terms are given to the first and the second levels of onymic specification. For further subdivisions preference is given to the use descriptive definitions of terms.

Key words: onomastics, ideonymics, proper name, ideonym, artionym, biblionym, gemeronym, computeronym.

Стаття надійшла до редколегії
25. 03. 2016 р.

УДК 811.161.2'271.1-11

Христина Дяків

Комунікативна девіатологія в Україні: огляд проблематики

У статті простежено розвиток ідей комунікативної девіатології в українській лінгвістиці. Підхід до дослідження комунікативних девіацій в Україні відображено в системно-теоретичному, когнітивному, дискурсно-текстовому, комунікативному, дидактичному, культурологічному й контрактивному напрямках. Така тенденція зумовлена етапами розвитку філософії та вивчення мови й становить спробу комплексного підходу до явища девіацій, а саме комунікативно-функціонального. Проте більшість спроб комплексного підходу обмежується вже відомими дослідженнями Ф. Бацевича. Перспективи має аналіз комунікативних девіацій у плані контрастивних досліджень і міжкультурної комунікації, урахувавши особливості української та німецької мов, і розгляд мовних універсалій, діалектних розбіжностей та психолінгвістичних особливостей виникнення й усунення девіацій і зіставлення їх специфіки в різних типах дискурсів. Також вважаємо перспективним міждисциплінарний підхід у дослідженні девіацій у філософії, психології, педагогіці, міжкультурній комунікації та журналістиці.

Ключові слова: комунікативна девіатологія, комунікативна девіація (невдача), українська лінгвістика, тенденції дослідження, перспективи розвитку.

© Дяків Х., 2016

Постановка наукової проблеми та її значення. Від початку XXI ст. сучасна наука про мову має антропоцентричний характер, у зв'язку з прикладними й суміжними дисциплінами вона завдячує глобалізації сучасного суспільства. Тому можемо стверджувати про тривалу тенденцію дослідження мови та її феноменів у плані спрямованості на причини й створення мовних явищ у комунікації (чому, звідки і як) та їх функціональності й важливості (для чого, із якою метою). Відповідно, простежуємо інтенсивний розвиток когнітивної, прагма-, нейро- та психолінгвістики, етнолінгвістики, контрастивної, комунікативної й лінгвістики тексту та дискурсу, лінгвістичної генології тощо.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Філологічні дослідження в Україні певною мірою залежать від моди на те чи інше дослідження (наприклад, теорія мовленнєвих актів, концептологія, мовні явища в різних видах дискурсу, лінгвістична генологія тощо). З одного боку, це – данина моди, бажання досліджувати актуальні проблеми, а з іншого – це логічний послідовний розвиток наукової думки, зумовлений потребами й інтересами сучасного суспільства. Тому вже майже два десятиріччя в Україні користуються популярністю й дослідження у сфері комунікативної девіатології. Такі розвідки відомі в західноєвропейській лінгвістиці дещо в інших аспектах. Наприклад, у німецькомовній лінгвістиці знаходимо праці, у яких девіації розглядаються з позицій когнітивістики (R. Bartsch, W. Falkner, E. Lavric, U. Wirth), комунікативної лінгвістики (D. Cherubim, S. Goes, J. Engl, F. Thurmaier), прагматики (F. Gustav), лінгвістики тексту (K. Peter).

На етапі зародження й формування української девіатології простежуємо тенденцію дослідників опиратися на праці переважно російських мовознавців у сфері девіатології (О. Єрмакова, О. Земська, О. Теплякова, А. Лосєва, М. Смірнова, С. Полякова, Д. Гудков, В. Богданов, Б. Городецький, Є. Ключєв, О. Кубрякова, Т. Ушакова, Н. Формановська). Безперечно, дослідження девіацій в українській лінгвістиці скромніше. Однак сьогодні вважаємо можливим говорити вже про створені наукові школи й традиції в галузі девіатології і в Україні.

Мета статті – визначити теоретичні засади та тенденції вивчення комунікативних девіацій у сучасній українській лінгвістиці. Важливий момент убачаємо, зокрема, у розрізненні предмета дослідження й різноманітності аспектів висвітлення девіацій.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасні лінгвістичні розвідки спрямовані здебільшого на дослідження живого мовлення, когнітивно-дискурсивних феноменів, комунікативної організації мовленнєвих жанрів, серед яких – вивчення комунікативних невдач (далі – КН), що належить до актуальних і малодосліджених проблем комунікативної лінгвістики.

Основоположником у дослідженнях комунікативних девіацій (далі – КД) в Україні є Ф. Бацевич. Розвідки в цій галузі лінгвістики автор відобразив у працях [2–9, 35]. Уже в хронології публікацій простежуємо тривале зацікавлення автора цією проблематикою та дослідження КН у різних лінгвістичних аспектах. У праці «Основи комунікативної девіатології» науковець розглядає КД у художніх текстах в аспекті породження мовлення й уважає головними причинами виникнення різних типів КД порушення вербалізації та процесів комунікації [8]. Ф. Бацевич пропонує два підходи: апріорний (узуальний) й апостеріорний (актуальний) [8, с. 16]. Особливо важливою вважаємо класифікацію девіацій, пов'язану з мовною та комунікативною компетенціями мовців [9, с. 32], яку автор згодом доповнює в «Словнику термінів міжкультурної комунікації» [35]. КД, пов'язані з мовною компетенцією, ураховують такі механізми внутрішнього мовлення, як операції розчленування початкового задуму, категоризації виділених аспектів і їх синтезування з потенційними синтагма- й парадигматичними структурами. Під порушеннями комунікативної компетенції мовців автор розуміє порушення орієнтацій мовця на особу адресата та конситуацію спілкування.

У «Нарисах з комунікативної лінгвістики» Ф. Бацевич розрізняє КД, пов'язані з формуванням і сприйняттям як мовленнєвих жанрів, так і мовленнєвих актів. Серед таких КД автор розрізняє девіації, пов'язані з лінгвокогнітивною діяльністю адресанта й адресата, його орієнтаціями на особу адресата та процес спілкування. У цій же роботі автор пропонує типологію девіативних випадків у межах лексичних параметрів у спонтанному мовленні (коментарі футбольних матчів), а саме порушення словесної реалізації цих параметрів на поверховому рівні побудови семантико-синтаксичної структури повідомлень [7].

У ще одній праці «Основи комунікативної лінгвістики» Ф. Бацевич подає розширену типологію КД, ураховуючи також причини й «механізми» їх виникнення в динамічних процесах породження складових дискурсу (КД, створені адресантом та адресатом, спричинені процесом комунікації (контактом) і КД, пов'язані з мовним кодом) [9].

У монографії «Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи» [6] та навчальному посібнику «Вступ до лінгвістичної генології» [3] дослідник аналізує проблеми породження й сприйняття мовленнєвих жанрів і їх можливі КН та пропонує практичний аналіз КН мовленнєвих жанрів різних дискурсів. Особливу увагу Ф. Бацевич зосереджує на КН побудови мовленнєвого жанру «утішання» та на мовленнєвих девіаціях у прямому спортивному телерепортажі, урахувавши в останньому КД на всіх етапах породження мовлення: пов'язані з розчленуванням початкового задуму, на етапі категоризації, на етапах пропозиціонування й побудови поверхової структури висловлення.

У підручнику «Вступ до лінгвістичної прагматики» науковець досліджує загальні умови успішності як мовленнєвих актів, так і дискурсів. Під умовами успішності спілкування Ф. Бацевич розуміє сукупність когнітивно-психологічних, поведінкових, лінгвістичних чинників, які є основою дієвого, кооперативного, неадаптивного спілкування [4].

Відомими є також роботи О. Селіванової, яка досліджує комунікативний шум як перешкоду комунікації [33, с. 157–239]. Нижче пропонуємо огляд дисертаційних робіт, виконаних у різних лінгвістичних школах України. Так, Л. Славова пропонує системний підхід до аналізу причин порушення акту комунікації та створення типології КН на матеріалі сучасного англійського мовлення. Авторка поділяє КН на КН мовного, мовленнєвого й лінгвокогнітивного характеру та вважає їх типовими для конфліктного спілкування, а причини КН мають як мовний, так і когнітивний характер. Також дослідниця встановлює, що не лише лінгвістичні, але й паралінгвістичні фактори можуть бути причиною порушення акту комунікації [34]. Саме цьому аспекту дослідження КД В. Тарасова й А. Бек присвятили статтю «Очі як важливий засіб невербальної комунікації: комунікативні невдачі» [38].

О. Руда в дисертації «Комунікативні невдачі в умовах українсько-російського білінгвізму» під керівництвом Л. Ставицької досліджує природу та причини виникнення девіацій в аспекті українсько-російської двомовності. Авторка розрізняє КД за класифікацією Ф. Бацевича, пов'язані з мовною компетенцією, і комунікативні девіації, пов'язані з комунікативною компетенцією. Також О. Руда, як і Л. Славова, пропонує виокремити КД лінгвокогнітивного характеру (пов'язані з культурною компетенцією), а серед них національно й культурно зумовлені мисленнєві структури, урахувавши їхню роль у процесах породження та сприймання мовлення; КД, пов'язані зі специфічним референтним віднесенням лексем комунікантами; КД, викликані різною інтерпретацією національно-культурних феноменів (енциклопедичні, етикетні, стереотипні й ідеологічні КД) [32]. Окремо авторка розглядає КД в аспекті міжкультурної комунікації в жанрі анекдоту, виявляє «зони напруги» та визначає способи подолання труднощів і корекції помилок.

О. Мільченко під керівництвом В. Чумака створила у своїй дисертації класифікацію семантичних девіацій у нормативно-правових текстах та рекомендації щодо семантико-синтаксичного оформлення текстів нормативно-правових актів відповідно до рівнів текстової організації з метою пропедевтики семантично аномальних слововживань. Авторка вбачає в різноманітних аномальних зрушеннях семантичної структури правничих текстів небажані явища, які можуть мати серйозні юридичні наслідки при тлумаченні та застосуванні правових норм. Дослідниця класифікує девіації на лінгвотекстові (лексико-семантичні, граматико-семантичні й функціонально-семантичні девіації) і логіко-семантичні девіації (логіко-лінгвістичні й онтологічні девіації) [25].

О. Почепинська [29] диференціює КН як складник непідготовленого живого мовлення, спричинені насамперед спонтанністю останнього, та КН обробленого автором запланованого художнього діалогу, де їм надано особливих функцій. Дослідниця розглядає комунікативні невдачі в єдності з їх корегуванням і виявляє типи останнього (анте- або посткорегування), пропонує типологію КН, яка враховує рекурентність / оказіональність КН, спричинених недостатньою мовною / комунікативною компетенцією партнерів по спілкуванню. КН тлумачиться як порушення змісту та іллокутивної сили мовлення, результатом чого є комунікативне порушення. Останнє або корегується, після чого інтеракція продовжується, або призводить до повного переривання комунікативного акту. КН за їх диференційними ознаками можна поділити на мовні (системні, а саме слова широкої семантики, дейктики, оніми) та мовленнєві (комунікативні, а саме кодові, ситуативні, характерологічні).

Н. Печко досліджує лінгвокогнітивні й дискурсивні аспекти непорозуміння як типу інтерпретації на матеріалі англійського діалогічного мовлення. У роботі авторка випрацювала модель ментальної репрезентації дискурсу для вивчення непорозуміння як типу інтерпретації на матеріалі англійських діалогічних єдностей, визначила основні різновиди непорозуміння й з'ясувала лінгвокогнітивні чинники, які зумовлюють їх породження (індивідуально-когнітивні та мовленнєво-інтерактивні чинники), також виокремила дискурсивні моделі й маркери непорозуміння в англійських художніх творах, визначила

функціональну спрямованість коригуючих реплік, простежила реалізацію непорозуміння на різних змістових рівнях англійського діалогічного мовлення та з'ясувала основні стратегічні помилки інтерпретатора, що призводять до непорозуміння в англомовній комунікації [26].

О. Дубцова [15] під керівництвом А. Мартинюк [23] висвітлила лінгвокогнітивну природу комунікативних невдач на матеріалі американського кінодискурсу, спираючись на когнітивну теорію динамічного конструювання значення й дослідження концептів і фреймів. Дослідниця встановлює причини виникнення комунікативних невдач з урахуванням контекстуальних особливостей, розробляє класифікацію лінгвокогнітивних причин комунікативних невдач, аналізує вплив лінгвальних, лінгвокогнітивних та екстралінгвальних чинників на виникнення КН.

Д. Кононова досліджує засоби запобігання КН у вираженні каузації в комунікативних ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування на матеріалі сучасної англійської мови [21], а Г. Бардукова – норму й девіацію в сучасній фраземіці [2], як і С. Єрмоленко – літературну норму та мовну практику [19]. Г. Васильєва визначила причини комунікативних девіацій, пов'язаних із мовленнєвим жанром застереження [11]. Мовно-комунікативні девіації в українському соціокультурному просторі стали об'єктом дослідження Н. Голикової [12], а комунікативні девіації в контексті теорії мовної комунікації – Г. Джунусалієвої й Н. Ковальської [13]. Помилки та втрати в закадровому перекладі художнього фільму досліджує К. Дубовий [14], а умови (не)успішності відеоінтерв'ю й комунікативні девіації в інтерв'ю на матеріалі німецької та української преси – Х. Дяків [17, 18]. І. Карпа вивчає причини виникнення комунікативних девіацій в інтерактивній віртуальній комунікації (на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo! Answers) [20].

Власне лінгвістичне дослідження девіацій виконано в праці С. Борщевського «Семантична девіація історичних номінацій в англомовному художньому дискурсі (на матеріалі романів В. Скотта)» [10]. Також С. Швачко у монографії «Сяйво забутих слів» [42] вивчає актуальні питання семантичної девіації слів (архаїзмів і неологізмів), а саме денумеральних конструювань. Н. Акімова розглядає варіативність розуміння як мовну норму й зараховує до лінгвістичних механізмів виникнення варіативності розуміння тексту такі девіантні мовленнєві одиниці, як омоніми, полісемантичні слова, скорочення, маловідомі запозичення (особливо представлені латиницею), екзотизми, прецедентні тексти тощо [1]. Л. Чернюх у своїй дисертації аналізує свідомі та несвідомі мовні девіації в словацьких рекламних текстах на різних рівнях, виокремлюючи таким чином орфоепічні, орфографічні, лексико-семантичні, морфологічні, синтаксичні й стилістичні девіації. Водночас автор досліджує явище мовної гри та її прийомів [41]. А. Н. Чернюк вивчає мовні засоби позначення абстрактних сутностей і їх девіації [40].

М. Попович у навчальному посібнику «Основи міжкультурної комунікації» зосереджує увагу на проблемі невдач власне в міжкультурній комунікації [28]. У подібному напрямі М. Котов досліджує комунікативні невдачі в ситуації міжкультурного спілкування [22]. Т. Степикіна встановила способи попередження невдач у процесі формування міжкультурної компетенції й класифікує словесні комунікативні невдачі з урахуванням невербальних сигналів для уникнення збоїв у спілкуванні [37].

М. Стахів, яка займається українським комунікативним етикетом, запропонувала способи усунення комунікативних девіацій у педагогічному спілкуванні [36], С. Дьячук досліджує орфоепічні помилки в мовленні студентів технічних спеціальностей [16], а В. Черниш – порушення правильності та типові помилки в англомовному професійно орієнтованому говорінні майбутніх учителів [39]. Л. Михайлець виявила та проаналізувала граматичні помилки в усному діловому мовленні державних службовців [24], а О. Проценко концентрує увагу на прагматичній самокорекції комунікантів в українському спонтанному мовленні [30]. Відомими є праці О. Пономаріва «Культура слова. Мовностилістичні поради» [27], щодо ортологічних досліджень і нормативної української мови, та Я. Радевича-Винницького «Етикет і культура спілкування» [31].

Висновки й перспективи дослідження. Отже, у девіатологічних дослідженнях в Україні можна виокремити спеціалізований підхід, завдяки якому виокремлюємо такі напрями дослідження девіацій, як системно-теоретичний (поняття девіації й суміжних понять, моделі подолання девіацій і типологія останніх), когнітивний (нерозуміння як тип інтерпретації, КН за теорією динамічного конструювання та дослідження концептів і фреймів), дискурсно-текстовий (у різних типах тексту й дискурсу), комунікативний (стратегії, сприйняття помилок, етикет спілкування, екстралінгвістичні чинники, міжкультурне спілкування), дидактичний (в аспекті породження мовлення в рідній та іноземній мовах), культурологічний (непорозуміння, неточності, національно-культурні феномени) і контрастивний (українська, російська, англійська мови).

Безперечно, така тенденція зумовлена етапами розвитку філософії та вивчення мови й становить спробу комплексного підходу до явища девіацій, а саме *комунікативно-функціонального*. Однак у власне

лінгвістичних девіатологічних дослідженнях (типологія й аналіз) простежується певною мірою однаковість підходу, адже більшість науковців покликаються на вже відомі розвідки Ф. Бацевича.

Перспективним убачаємо аналіз комунікативних девіацій у плані контрастивних досліджень і міжкультурної комунікації, ураховуючи особливості української та німецької мов, і дослідження мовних та комунікативних універсалій. Зацікавлення науковців може бути сфокусовано також на діалектних розбіжностях і психолінгвістичних особливостях виникнення й усунення девіацій, а також на специфіці КН у різних типах дискурсів. Результати дослідження девіацій відіграють вагомий роль у перекладознавстві, методиці викладання іноземної мови та культурі мовлення, що підтверджує їх практичне значення. Також вважаємо перспективним міждисциплінарний підхід у дослідженнях девіацій у філософії, психології, педагогіці, міжкультурній комунікації та журналістиці.

Джерела та література

1. Акімова Н. В. Про лінгвістичні механізми виникнення варіативності розуміння тексту [Електронний ресурс] / Н. В. Акімова // Лінгвістика. – 2012. – № 3(2). – С. 88–94. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_3\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_3(2)_14)
2. Бардукова Г. О. Норма і девіація в сучасній українській фраземіці : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Г. О. Бардукова ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2014. – 18 с.
3. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної генології : навч. посіб. / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2006. – 248 с. – (Серія «Альма-матер»).
4. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної прагматики : підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 304 с. – (Серія «Альма-матер»).
5. Бацевич Ф. Коммуникативные девииации и условия успешности речевого жанра / Флорий Бацевич // Жанры речи. – № 1–2 (9–10). – 2012. – С. 17–23.
6. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи : монографія / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 264 с.
7. Бацевич Ф. Нариси з комунікативної лінгвістики : монографія / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : Вид. центр при ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 281 с.
8. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології : монографія / Флорій Сергійович Бацевич. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2000. – 236 с.
9. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с. – (Серія «Альма-матер»).
10. Борщевський С. Семантична девіація історичних номінацій в англomовному художньому дискурсі (на матеріалі романів В. Скотта) [Електронний ресурс] / С. Борщевський, Г. Олександрова // Мова і культура. – 2014. – Вип. 17, т. 1. – С. 120–126. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2014_17_1_24
11. Васильєва Г. О. Превентив у структурі українського розмовного дискурсу: комунікативна модель і засоби вираження : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. О. Васильєва. – Донецьк, 2011. – 20 с.
12. Голікова Н. С. Мовно-комунікативні девіації в українському соціокультурному просторі [Електронний ресурс]. – Український смисл. – 1. – Режим доступу : <http://www.ukrsense.dp.ua/index.php/USENSE/article/view/72>
13. Джунусалієва Г. Комунікативні девіації в контексті теорії мовної комунікації [Електронний ресурс] / Г. Д. Джунусалієва, Н. А. Ковальська // Науковий часопис. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Режим доступу : <http://readera.org/article/komunikatyevni-deviatsiye-v-konteksti-teoriye-10116335.html>
14. Дубовий К. В. Помилки і втрати у закадровому перекладі художнього фільму [Електронний ресурс] / К. В. Дубовий // Філологічні трактати. – 2015. – Т. 7, № 3. – С. 33–38. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2015_7_3_6
15. Дубцова О. В. Лінгвокогнітивна природа комунікативних невдач (на матеріалі американського кінодискурсу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Дубцова. – Харків, 2014. – 21 с.
16. Дьячук С. Орфоепічні помилки в мовленні студентів технічних спеціальностей [Електронний ресурс] / С. Дьячук // Мова і культура. – 2013. – Вип. 16, т. 5. – С. 420–423. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2013_16_5_70
17. Дяків Х. Умови (не)успішності відеоінтерв'ю / Х. Дяків // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – Одеса : Наук. вісн. міжнар. гуманітарного ун-ту, 2015. – Вип. 15. – Т. 1. – С. 155–57. – (Серія «Філологія»).
18. Дяків Х. Комунікативні девіації в інтерв'ю на матеріалі німецької та української преси / Х. Дяків // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. – Вип. 56. – С. 104–106. – (Серія філологічна).
19. Єрмоленко С. Я. Літературна норма і мовна практика / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Т. А. Коць, Г. М. Сюта, С. Г. Чермеркін. – Ніжин : Аспект-поліграф, 2013. – 320 с.

20. Карпа І. Б. Функціональні та прагматичні характеристики інтерактивної віртуальної комунікації (на матеріалі інформаційно-довідкового сервісу Yahoo! Answers) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / І. Б. Карпа ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2010. – 20 с.
21. Кононова Д. В. Вираження каузації у комунікативних ситуаціях офіційного та неофіційного спілкування (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Д. В. Кононова ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 19 с.
22. Котов М. В. Комунікативна невдача у ситуації міжкультурного спілкування / М. В. Котов // Дискурсологія: семантика і прагматика. Вісник ХНУ. – 2013. – № 1052. – С. 55–59.
23. Мартынюк А. П. Когнитивная модель коммуникативного акта как методологическая платформа анализа коммуникативных неудач / А. П. Мартынюк // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XII наук. конф. з міжнар. участю. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – С. 210–212.
24. Михайлець Л. М. Граматичні помилки в усному діловому мовленні державних службовців [Електронний ресурс] / Л. М. Михайлець // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 3. – С. 365–371. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2010_3_54
25. Мільченко О. С. Семантичні девіації в нормативно-правових текстах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Мільченко Ольга Сергіївна. – К., 2011. – 20 с.
26. Печко Н. М. Лінгвокогнітивні та дискурсні аспекти непорозуміння як типу інтерпретації (на матеріалі англійського діалогічного мовлення) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Печко Ніна Миколаївна. – Львів, 2011. – 20 с.
27. Пономарів Олександр. Культура слова. Мовностилістичні поради / Олександр Пономарів. – К. : Либідь, 2008. – 240 с.
28. Попович М. М. Основи міжкультурної комунікації : навч. посіб. / М. М. Попович ; МОНМС України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2012. – 159 с.
29. Почепинська С. М. Комунікативні невдачі та засоби їх корегування в художньому діалозі (на матеріалі англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Світлана Михайлівна Почепинська. – Одеса, 2009. – 18 с.
30. Проценко О. В. Прагматична самокорекція комунікантів в українському спонтанному мовленні (на матеріалі теле- та радіотекстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / О. В. Проценко. – К., 2006. – 21 с.
31. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : Вид-во «СПОЛОМ», 2001. – 224 с.
32. Руда О. Г. Комунікативні девіації в умовах українсько-російського білінгвізму : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Олена Григорівна Руда. – К., 2007. – 20 с.
33. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монограф. учеб. пособие / Е. А. Селиванова. – Киев : Брама, Изд. Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с.
34. Славова Л. Л. Типологія комунікативних невдач (на матеріалі сучасного англійського мовлення) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Славова Людмила Леонардівна. – К., 2000. – 18 с.
35. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : «Довіра», 2007. – 205 с.
36. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. / М. О. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
37. Степикіна Т. В. Про способи попередження комунікативних невдач у процесі формування міжкультурної компетенції / Т. В. Степикіна // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки. – 2012. – № 4, ч. 2. – С. 47–53.
38. Тарасова В. В. Очі як важливий засіб невербальної комунікації: комунікативні невдачі [Електронний ресурс] / В. В. Тарасова, А. Д. Бек // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – Серія : Філологічні науки. – 2013. – Вип. 186(2). – С. 85–89. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hvnuu_fil.
39. Черниш В. В. Порушення правильності та типові помилки в англійському професійно орієнтованому говорінні майбутніх учителів / В. В. Черниш // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. – Сер. : Психологія і педагогіка. – 2008. – Вип. 11. – С. 230–241. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2008_11_28
40. Чернюк Н. І. Прагматична орієнтованість абстрагування / деабстрагування в англійському дискурсі / Н. І. Чернюк // Філол. трактати. – 2012. – 4, № 3. – С. 78–83.
41. Чернюк Л. Д. Лінгвальні особливості сучасної словацької реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03 / Л. Д. Чернюк ; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К., 2014. – 20 с.
42. Швачко С. О. Сяйво забутих слів : монографія / С. О. Швачко. – Суми : СумДУ, 2012. – 107 с.

Дяків Кристина. Комунікативна девіатологія в Україні: обзор проблематики. В статье прослеживается развитие идей коммуникативной девіатологии в украинской лингвистике. Подход к исследованию коммуникативных девіаций в Украине нашел отражение в следующих направлениях: системно-теоретическом, когнитивном, дискурсно-текстовом, коммуникативном, дидактическом, культурологическом и контрастивном. Такая тенденция обусловлена этапами развития философии и изучение языка и составляет попытку комплексного

підхода к явленню девиаций, а именно коммунікативно-функціонального. Однак більшість спроб комплексного підходу обмежується уже існуючими дослідженнями Ф. Бацевич. Перспективно аналіз коммунікативних девиаций в плані контрастивної дослідної і міжкультурної коммунікації, улічуючи особливості українського і німецького мов, і дослідження мовних універсалій, діалектних різниць і психолінгвістических особливостей виникнення і усунення девиаций і сопоставлення їх специфіки в різних типах дискурсу. Також вважаємо перспективним міждисциплінарний підхід в дослідженнях девиаций в філософії, психології, педагогіці, міжкультурної коммунікації і журналістиці.

Ключевые слова: коммунікативна девиатологія, коммунікативна девиация (неудача), українська лінгвістика, тенденції дослідження, перспективи розвитку.

Diakiv Khrystyna. Communicative Deviatology in Ukraine: a Review of Issues. This paper traces the development of ideas on communicative deviatology in Ukraine. An approach which enables to separate such groups within the areas of research of deviations: systematical and theoretical, cognitive, discursive-textual, communicative, didactic, cultural and contrastive. This tendency is provoked by the stages of development of language philosophy and language learning and comprises the attempt of a comprehensive approach to the phenomena of deviations, i.e. communicative and functional. However, studies of deviatology (typology and analysis) demonstrate certain monotony, since most scholars rely on the existing elaborations of F. Batsevych in this sphere. Prospects of the research are seen in a communicative analysis of deviations in terms of contrastive studies and intercultural communication, given the peculiarities of Ukrainian and German languages, and study of language universals, dialectal differences and psycholinguistic features of appearance and elimination of deviations and comparing their specificity in different types of discourse. Also we see prospects of the interdisciplinary approach to the study of deviations in philosophy, psychology, pedagogy, intercultural communication and journalism.

Key words: deviatology, communicative deviation (failure), linguistic deviation (failure), Ukrainian linguistics, research tendency, research perspectives.

Стаття надійшла до редколегії
29.03.2016 р.

УДК 81'25'42:316.77

Тарас Кияк

Ментальність, міжкультурна комунікація, переклад

Національна культура виступає водночас наслідком і причиною ментальності народу, продукованої століттями. Вона неповторна, але не може існувати ізольовано. Культури взаємозбагачуються, завдяки міжкультурній комунікації, яка відбувається, міжмовній трансляції. Дискурс перекладу залежить від рівня абстрактності тексту, починаючи від вузькогалузевого науково-технічного й до художнього.

Ключові слова: ментальність, культура, комунікація, переклад, дискурс, текст, інформація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні науки охоче послуговуються здобутками суміжних наук, усвідомлюючи істину, що нові та перспективні досягнення перебувають на стикові дисциплін. Нині в українському мовознавстві все чіткіше простежують розуміння того, що нове й перспективне в науці перемістилось у своєрідні дифузні периферії, де реалізується симбіоз проблем, концепцій, досліджень, напрямів низки дисциплін. Тому потрібно погодитися з думкою про те, що «загальна тенденція, яку можемо простежувати в сучасній лінгвістиці, полягає в розробці комплексних міжгалузевих проблем, у розвитку “суміжних” галузей, де мовознавство працює пліч-о-пліч з іншими науками, такими як соціолінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика, і це загальна тенденція в проникненні “за” мову, у розкритті суттєвих характеристик діяльності людини в цілому, у тому числі й мовленнєвої діяльності; одним словом – у вивченні не стільки мови, стільки людини, що говорить» [4, с. 37]. У цьому полягає суть антропоцентризму в сучасній лінгвістиці. Проте, залучаючи всяку нову інформацію, потрібно це робити не сліпо, а доречно, користуючись принципом доцільності. Інакше матимемо справу із зайвими ускладненнями чи навіть засміченням наукового простору. Усе це стосується й мовознавства, насамперед його теоретичних засад. На думку спадає, наприклад,